

Wyrok z dnia 5 sierpnia 1999 r.

II UKN 68/99

1. Pracownik podlegający obowiązkowi ubezpieczenia społecznego z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek nie nabywa prawa do zasiłku chorobowego w razie powstania niezdolności do pracy po rozwiązaniu stosunku pracy (art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 143 ze zm.).

2. Przez użyty w art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa zwrot "podjęcie działalności zarobkowej" należy rozumieć także kontynuowanie działalności gospodarczej rozpoczętej przed ustaniem stosunku pracy.

Przewodniczący: SSN Barbara Wagner (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Beata Gudowska, Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 5 sierpnia 1999 r. sprawy z wniosku Edwarda G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Z.G. o zasiłek chorobowy, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 29 października 1998 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Zielonej Górze wyrokiem z 20 lutego 1998 r. [...] zmienił decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w Z.G. odmawiające Eugeniuszowi G. prawa do zasiłku chorobowego z tytułu zatrudnienia, po ustaniu zatrudnienia, ustalając, że podstawę wymiaru zasiłku powinno stanowić wynagrodzenie za okres 12 miesięcy kalendarzowych poprzedza-

jących miesiąc, w którym powstała jego niezdolność do pracy, tj. od 1 lipca 1996 r. do 30 czerwca 1997 r.

Sąd ustalił, że Eugeniusz G. od 15 lutego 1991 r. prowadził działalność gospodarczą na własny rachunek podejmując równocześnie zatrudnienie okresowe na podstawie umowy o pracę i umowy zlecenia. Ostatnie jego zatrudnienie „najemne” ustało 30 czerwca 1997 r. Wnioskodawca stał się niezdolny do pracy w ciągu miesiąca od ustania zatrudnienia. Nabył wobec tego prawo do zasiłku chorobowego na podstawie art. 5 ust. 1 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 143 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa” lub „ustawa zasiłkowa”. Zdaniem Sądu, w sprawie nie ma zastosowania powoływany przez organ rentowy art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy, bowiem wnioskodawca „nie podejmował żadnej dodatkowej działalności gospodarczej, przed powstaniem niezdolności do pracy był pracownikiem i jako pracownik był ubezpieczony”. Podstawa należnego zasiłku chorobowego winna być obliczona stosownie do art. 12 ust. 2 ustawy.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 29 października 1998 r. [...] zmienił zaskarżony apelacją przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wyrok i odwołanie od decyzji oddalił. Art. 5 ust. 1 ustawy przyznaje prawo do zasiłku chorobowego pracownikowi, który stał się niezdolny do pracy w czasie zatrudnienia. Według art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłek przysługuje także wtedy, gdy niezdolność do pracy powstała w ciągu miesiąca od ustania stosunku pracy i trwała nieprzerwanie co najmniej 30 dni. Jednak zasiłek nie przysługuje, jeśli po rozwiązaniu stosunku pracy pracownik podjął inną działalność zarobkową lub uprawniony jest do zasiłku dla bezrobotnych (art. 6 ust. 2 pkt 1). Ubezpieczony, kontynuując działalność gospodarczą po ustaniu zatrudnienia, prowadził działalność zarobkową. Nie przysługuje mu wobec tego zasiłek z tytułu zatrudnienia, lecz z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej i takie świadczenie pobierał. Prowadzona przez Eugeniusza G. działalność gospodarcza nie była dodatkową. Prowadził ją zarówno przed powstaniem zatrudnienia, jak i po jego ustaniu. Zaskarżony wyrok narusza przeto prawo materialne, a to art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r.

Ubezpieczony zaskarżył ten wyrok kasacją. Wskazując jako jej podstawy: naruszenie prawa materialnego - art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy zasiłkowej przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie „polegające na bezpodstawnym przyjęciu, że

ubezpieczony po rozwiązaniu stosunku pracy podjął inną działalność zarobkową” oraz naruszenie przepisów postępowania, a to art. 233 § 1 KPC „przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów” i art. 378 § 2 KPC „przez nierozpoznanie istoty sprawy, polegające na bezpodstawnym przyjęciu, że ubezpieczony po ustaniu w dniu 30 czerwca 1998 r. zatrudnienia na podstawie umowy o pracę podjął inną działalność zarobkową pozbawiającą go prawa do zasiłku chorobowego”, wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji lub o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, przy uwzględnieniu kosztów zastępstwa procesowego.

Prowadząc działalność gospodarczą równoległe z trwaniem umowy o pracę wnioskodawca nie podlegał obowiązkowi ubezpieczenia z tego pierwszego tytułu. Z chwilą ustania zatrudnienia powstał obowiązek ubezpieczenia z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, co jednak „nie może być żadną miarą utożsamiane z podjęciem innej działalności zarobkowej”. Sytuacja skarżącego była analogiczna „do sytuacji zatrudnienia w dwóch lub więcej zakładach pracy, kiedy to zasiłek chorobowy oblicza się oddzielnie z tytułu zatrudnienia w każdym z tych zakładów” (§ 15 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 14 lutego 1995 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru i obliczania zasiłków z ubezpieczenia społecznego, Dz.U. Nr 19, poz. 95). „Podjęciem” działalności jest jej rozpoczęcie w miejsce dotychczasowego zatrudnienia. Eugeniusz G. nie podjął działalności gospodarczej po ustaniu zatrudnienia, ale kontynuował działalność podjętą jeszcze przed nawiązaniem stosunku pracy. Na potwierdzenie zasadności prezentowanego w kasacji poglądu skarżący powołał tezę wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 kwietnia 1995 r., III AUr 929/94 (Prawo pracy 1996 nr 2, poz. 42): „Nie sposób zgodzić się z rozumowaniem organu rentowego, że okoliczność, iż ubezpieczony podjął dodatkowe zatrudnienie jako pobierający rentę inwalidzką ma go pozbawić prawa do zasiłku chorobowego, jeżeli niezdolność do pracy powstała w ciągu 30 dni od ustania zatrudnienia”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasiłek chorobowy jest świadczeniem z ubezpieczenia społecznego rekompensującym zarobek utracony przez ubezpieczonego wskutek jego niezdolności do pracy spowodowanej chorobą (lub innym zdarzeniem z chorobą zrównanym). Dłate-

go też prawo do tego świadczenia przysługuje zawsze (choć niekiedy po spełnieniu dodatkowych warunków ustawowych), gdy wyłączną przyczyną utraty zarobku jest ziszczenie się ryzyka ubezpieczeniowego, tj. w razie powstania niezdolności do pracy w okresie trwania zatrudnienia (art. 5 ustawy zasiłkowej). Wyjątkowo, prawo do zasiłku chorobowego może przysługiwać ubezpieczonemu, którego niezdolność do pracy powstała po ustaniu zatrudnienia (art. 6 ust. 1 ustawy). Funkcja zasiłku ulega w tym przypadku modyfikacji, ale co do zasady pozostaje ta sama. Ochrona ubezpieczeniowa zostaje rozszerzona na okres konieczny do pozyskania nowych źródeł dochodu, przy słusznym założeniu, że niezdolność do pracy stanowi przeszkodę w ich pozyskaniu.

Prawo do zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ustaniu zatrudnienia wyłącza, zgodnie z art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy, podjęcie po rozwiązaniu stosunku pracy, a, co oczywiste, przed powstaniem niezdolności do pracy, innej działalności zarobkowej. Inna działalność zarobkowa, to działalność stanowiąca źródło dochodu z tytułu własnej pracy, niezależnie od podstawy jej wykonywania. Należy przy tym przyjąć, że jest to tego rodzaju działalność zarobkowa, która stanowi tytuł do ubezpieczenia społecznego. Tylko ona bowiem może być podstawą do wypłaty zasiłku w miejsce utraconego dochodu, a więc uczynić zbędną ochronę ubezpieczeniową z tytułu poprzedniej, zakończonej działalności. Takie rozumienie „innej działalności zarobkowej” jest uzasadnione faktem, że art. 6 ustawy zasiłkowej ma zastosowanie w odniesieniu nie tylko do ubezpieczenia chorobowego pracowników (osób zatrudnionych w ramach stosunku pracy), ale także do ubezpieczonych z innych tytułów, a to z mocy przepisów odsyłających zawartych w ustawach szczególnych (np. art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin). W istocie więc „inna działalność zarobkowa” to „działalność stanowiąca tytuł podlegania obowiązkowi ubezpieczenia chorobowego”. Może nią być np. zatrudnienie na podstawie umowy o pracę, czy umów zlecenia lub agencyjnej. Jedną z form działalności zarobkowej jest prowadzenie działalności gospodarczej na własny rachunek (art. 5 pkt 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin, jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250 ze zm., powoływanej nadal jako „ustawa ubezpieczeniowa”). Nie jest więc trafny pogląd skarżącego, że powstanie obowiązku ubezpieczenia z tytułu prowadzenia działalno-

ści gospodarczej „nie może być żadną miarą utożsamiane z podjęciem innej działalności zarobkowej”. Jest przeciwnie, ze względów wyżej przedstawionych.

Szerszej analizy prawnej wymaga interpretacja terminu „podjęcie” innej działalności zarobkowej.

System ubezpieczenia społecznego przewiduje przymus ubezpieczenia z jednego tylko tytułu, przy ustawowej hierarchizacji tytułów ubezpieczenia. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. osoba prowadząca działalność gospodarczą na własny rachunek pozostająca równocześnie w zatrudnieniu w ramach stosunku pracy podlega ubezpieczeniu z tytułu zatrudnienia, zaś prowadząca więcej niż jedną działalność, z tytułu jednej działalności (art. 1 ust. 3 tejże ustawy).

Inna jest w tym zakresie sytuacja pracowników. Nawiązanie stosunku pracy powoduje ex lege nawiązanie stosunku ubezpieczenia społecznego (art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), a zakład pracy ma obowiązek zgłoszenia do ubezpieczenia społecznego wszystkich zatrudnionych pracowników (art. 4 ust. 4 powołanej ustawy). Pracownicy zatrudnieni równocześnie w kilku miejscach pracy podlegają obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu każdego zatrudnienia. Mówiąc inaczej, każde zatrudnienie stanowi oddzielny, samodzielny tytuł ubezpieczenia. Przyczyny tego stanu rzeczy są złożone. Decydujące znaczenie należy przypisać istocie stosunku pracy, tej. stosunku prawnego, w którym zobowiązanie pracownika polega na wykonywaniu pracy na rachunek pracodawcy i pod jego kierownictwem (podporządkowanie dyrektywne, dystrybutywne i represyjne), co powoduje swoisty rozkład odpowiedzialności za niewykonanie zobowiązań wzajemnych - wyłączną podstawą odpowiedzialności pracownika jest wina, ryzyko (produkcyjne, ekonomiczne, osobowe i socjalne) obciąża pracodawcę.

Obowiązkowe ubezpieczenie pracownika zatrudnionego równocześnie w kilku zakładach pracy przez każdy z nich, wyłącza lub zmniejsza przede wszystkim ryzyko socjalne poszczególnych pracodawców. Pracownikowi niezdolnemu do pracy u jednego pracodawcy gwarantuje zwolnienie z obowiązku wykonywania pracy u pozostałych pracodawców z zachowaniem prawa do świadczeń kompensujących utratę prawa do wynagrodzenia, choćby zachowali zdolność do świadczenia pracy na ich rzecz. Opłacenie składki na ubezpieczenie społeczne przez każdego z pracodawców, uzasadniające wypłatę zasiłku z każdego ubezpieczenia z osobna, stanowi nie tylko źródło uprawnienia pracownika, ale i obowiązku skorzystania z tego prawa.

Stąd też art. 18 ust. 1 ustawy zasiłkowej przewiduje utratę prawa do zasiłku chorobowego, jeżeli pracownik w czasie zwolnienia lekarskiego od pracy u jednego pracodawcy wykonywał pracę u innego.

Nie bez znaczenia dla swoistego kształtu obowiązku ubezpieczenia pracowników i ich prawa do świadczeń są względy historyczne. Kodeks pracy, uchwalony niespełna pół roku przed ustawą zasiłkową (obydwa te akty weszły w życie z dniem 1 stycznia 1975 r.), przyjmował jako zasadę zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy w jednym miejscu pracy, o czym świadczy niewątpliwie wprowadzenie wymogu uzyskania zgody pracodawcy na „dodatkowe” zatrudnienie (art. 101 KP, uchylony dopiero w 1989 r.). Rozwiązanie takie służyło nie tylko ochronie pracownika (jego zdrowia), ale i pośrednio interesowi pracodawcy. Wiązało się także z realizacją ustrojowej zasady pełnego zatrudnienia, której podmiotami były uspołecznione, wówczas w przewadze, zakłady pracy. W praktyce liczba pracowników pozostających równolegle w dwu stosunkach pracy była więc niewielka. Z drugiej strony, zakres podmiotowy zarobkujących na własny rachunek działalnością gospodarczą był ograniczony dominacją (i uprzywilejowaniem) własności społecznej. Przy tym, do roku 1976 ubezpieczeniem społecznym objęci byli tylko pracownicy (i niektóre grupy o zbliżonym do pracowników statusie socjalnym). Ustawa z 18 grudnia 1976 r. wprowadzała ubezpieczenie w odniesieniu do bardzo wąskiego kręgu podmiotów zarobkujących własną pracą poza stosunkiem pracy. Wyznaczał go jej pierwotny tytuł: ”o ubezpieczeniu społecznym rzemieślników i niektórych innych osób prowadzących działalność zarobkową na własny rachunek oraz ich rodzin” (Dz.U. Nr 40, poz. 235). Te inne osoby określał art. 1. Istotne zmiany zachodzące w systemie politycznym, społecznym i ekonomicznym Polski od 1989 roku, a zapoczątkowane po roku 1980, nie znalazły dostatecznego odzwierciedlenia w prawie ubezpieczenia społecznego.

Stosując dziś i wykładając przepisy ustaw ubezpieczeniowych uchwalonych w zupełnie innych od obecnych realiach ekonomiczno – społecznych, przy odmiennych założeniach ideologicznych i aksjologicznych, okoliczności powyższych, zwłaszcza zaś procesów historycznych, bez narażenia się na zarzut ahistoryczności, pominąć nie można.

Na ukształtowanie obowiązku ubezpieczenia miały niewątpliwie wpływ również względy fiskalne. Składki na ubezpieczenie społeczne nie są dzielone wedle ryzyka ubezpieczeniowego i zasilają wspólny Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, z którego finansowane są wszystkie świadczenia, w tym również długoterminowe.

Art. 6 ust. 1 ustawy zasiłkowej jest przepisem gwarancyjnym, ochronnym, zabezpieczającym środki utrzymania ubezpieczonemu i jego rodzinie na czas uniemożliwiający wyszukanie nowego źródła dochodu. Na taki jego cel wskazują także pozostałe wyłączenia prawa do zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy powstałej po rozwiązaniu stosunku pracy (art. 6 ust. 2 ustawy). Nie nabywają go emeryci i renciści jako osoby, które po rozwiązaniu stosunku pracy pobierają świadczenia z ubezpieczenia społecznego w związku ze spełnieniem się ryzyka niezdolności do pracy (trwałej lub okresowej, całkowitej lub częściowej, rzeczywistej lub konwencjonalnej). Inne nieco jest uzasadnienie wyłączenia prawa do zasiłku chorobowego bezrobotnych; zasiłek dla bezrobotnych spełnia tę samą funkcję co zasiłek chorobowy – rekompensuje utracone, jakkolwiek wskutek różnych zdarzeń, zarobki. Bezrobotnym jest osoba zdolna do pracy i gotowa do jej podjęcia w pełnym wymiarze czasu pracy (art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 47, poz. 211 ze zm.). Orzeczenie niezdolności do pracy w celu uzyskania prawa do zasiłku chorobowego musiałaby skutkować utratą statusu bezrobotnego i w konsekwencji utratą zasiłku (wypłacanego z Funduszu Pracy tworzonego też ze składek pracodawców). Z kolei, wyczerpanie zasiłku chorobowego powoduje zaprzestanie wypłaty tego świadczenia w każdym przypadku, niezależnie od tego czy stosunek pracy trwa czy został rozwiązany.

Powyższa analiza pozwala odpowiedzieć na zasadnicze dla rozstrzygnięcia rozpoznawanej sprawy pytanie - czy kontynuowanie prowadzenia działalności gospodarczej może być uważane za podjęcie działalności zarobkowej. Otóż, terminowi „podjęcie” działalności zarobkowej należy nadać sens prawny. Trzeba go zatem rozumieć jako posiadanie (odzyskanie albo pozyskanie) źródła dochodu, którego utrata jest lub może być rekompensowana świadczeniem z ubezpieczenia społecznego z nowego – niekoniecznie innego - tytułu ubezpieczenia. Podjęciem działalności zarobkowej w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy zasiłkowej jest wobec tego nie tylko jej rozpoczęcie, ale i wznowienie lub kontynuowanie takiej działalności. Za nadaniem temu zwrotowi takiej treści przemawiają względy funkcjonalne, teleologiczne, systemowe i historyczne.

Skoro więc Eugeniusz G. stał się niezdolny do pracy w ciągu 30 dni od rozwiązania stosunku pracy, jednak w okresie podlegania obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, to utratę jego zarobków stanowi brak

możliwości zarobkowania wykonywaniem tej działalności i te zarobki winny być zre-kompensowane świadczeniem z ubezpieczenia społecznego, do którego nabył prawo.

Sąd Najwyższy zważył nadto:

Podstawę prawną rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku stanowią przepisy, które utraciły częściowo moc obowiązującą z dniem 1 stycznia 1999 r. (art. 122 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), a utracą ją ostatecznie z dniem 1 września 1999 r. (art. 86 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz.U. Nr 60, poz. 636). Wywód prawny przy użyciu czasowników w czasie teraźniejszym ma jednak rację bytu, albowiem tyczy przepisów, wedle których poczynione w sprawie ustalenia faktyczne były oceniane i kwalifikowane przez Sądy obu instancji, a prawidłowość ich zastosowania podlegała kasacyjnej kontroli Sądu Najwyższego. W znacznym zakresie ma on jednak znaczenie historyczne. Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. rozważane problemy rozstrzyga na przyszłość jednoznacznie, stanowiąc w art. 7 o prawie do zasiłku chorobowego z tytułu powstania niezdolności do pracy „po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego”, zaś w art. 13 ust. 1 pkt 2, że: zasiłek chorobowy za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego nie przysługuje, jeżeli osoba niezdolna do pracy „kontynuuje działalność zarobkową lub podjęła działalność zarobkową”. Regulację tę można powołać jako jeden jeszcze argument na rzecz trafności poglądu prezentowanego przez Sąd drugiej instancji w kwestii rozumienia użytego w art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy zasiłkowej z dnia 17 grudnia 1974 r. zwrotu „podjęcie działalności zarobkowej”.

Kierując się powyższymi motywami Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹² KPC, orzekł jak w sentencji.

=====